

BIG DATA VA MA'LUMOTLAR TAHLILINING INNOVATSION IMKONIYATLARI

Nabiyeva Dilrabo Abduraupovna

Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti o'qtuvchisi

Urinov Shoxboz Ergash o'g'li

*Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti Filologiya tillarni o'qitish (Rus tili)
yunalishi talabasi*

Annotasiya: *Big Data (Katta ma'lumotlar) va ma'lumotlar tahlili zamonaviy texnologiyalar va biznesning asosiy vositalaridan biriga aylangan. Ushbu soha, juda katta hajmdagi ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, tahlil qilish va ulardan foydali xulosalar chiqarish imkonini beradi. Big Data texnologiyalari yordamida kompaniyalar, tashkilotlar va hatto davlatlar ham o'z faoliyatlarini yanada samarali boshqarish, mijozlar ehtiyojlarini aniqlash va bozor tendensiyalarini oldindan prognoz qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi.*

Kalit so'zlar: *Big Data, Ma'lumotlar tahlili, Innovatsion imkoniyatlar, Sun'iy intellect, Mashinaviy o'qitish, Real vaqt rejimi, Sog'liqni saqlash, Optimallashtirish, Samaradorlik, Tezkor qarorlar, IoT (Internet of Things), Blokcheyn, Ma'lumotlar xavfsizligi.*

Abstract: *Big Data and data analysis have become one of the main tools of modern technology and business. This field allows you to collect, store, analyze and draw useful conclusions from a very large amount of data. With the help of Big Data technologies, companies, organizations and even countries have the opportunity to manage their activities more effectively, identify customer needs and predict market trends in advance.*

Keywords: *Big Data, Data Analytics, Innovation Opportunities, Artificial Intelligence, Machine Learning, Real Time, Healthcare, Optimization, Efficiency, Quick Decisions, Iot (Internet of Things), Blockchain , Data security.*

Kirishi. Big Data (Katta Ma'lumotlar) va ma'lumotlar tahlili bugungi kunda texnologiya va biznesning eng muhim komponentlaridan biri hisoblanadi. Har kuni yuzlab terabayt va petabayt ma'lumotlar yaratilmoqda, va ular odamlarning har kuni qiladigan harakatlari, qarorlari va o'zaro aloqalarini tasvirlaydi. Bu ma'lumotlar faqatgina kompaniyalar uchun emas, balki butun jamiyat uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Big Data texnologiyalari yordamida bizneslar, hukumatlar va boshqa tashkilotlar ko'plab sohalarda innovatsion yondashuvlarni qo'llashlari mumkin.

Big Data — bu juda katta hajmdagi, strukturaviy va strukturaviy bo'lmagan ma'lumotlar to'plami bo'lib, ular odatiy ma'lumotlar bazalari yordamida saqlanishi va tahlil qilinishi qiyin. Big Data ma'lumotlari ko'pincha uchta "V" ga asoslanadi:

Volume (Hajm) – Bu ma'lumotlar miqdorining ulkanligi. Har kuni internetda, ijtimoiy tarmoqlarda va boshqa manbalarda millionlab terabaytlar ma'lumotlar yaratiladi.

Velocity (Tezlik) – Ma'lumotlarning yaratish tezligi. Big Data tizimlari real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini taqdim etadi. **Variety (Turli-tumanlik)** – Ma'lumotlarning xilma-xilligi. Big Data o'z ichiga turli formatdagi ma'lumotlarni, masalan, matn, tasvirlar, videolar, sensorlar orqali olingan ma'lumotlarni oladi.

Big Data tahlilini amalga oshirishda data mining (ma'lumotlarni qazib olish), machine learning (mashinaviy o'qitish), predictive analytics (oldindan prognoz qilish) kabi ilg'or texnologiyalar ishlatiladi. Bu texnologiyalar ma'lumotlar orasidagi murakkab bog'lanishlarni aniqlash va ular asosida qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi.

Big Data va ma'lumotlar tahlilining eng katta afzalliklaridan biri — yangi imkoniyatlar yaratishdir. Quyida ba'zi asosiy innovatsion imkoniyatlar ko'rsatilgan:

Shaxsiylashtirilgan xizmatlar: Big Data yordamida kompaniyalar mijozlar haqidagi katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, ularning ehtiyojlarini aniqroq tushunishlari mumkin. Masalan, onlayn do'konlar mijozlar xarid qilish tarixini tahlil qilib, ularga shaxsiylashtirilgan mahsulot tavsiyalarini taqdim etadi. Bu xizmatlar mijozlarga yanada yaxshiroq tajriba yaratadi va kompaniyalar uchun foyda keltiradi.

Marketing va reklama: Big Data yordamida marketing strategiyalarini optimallashtirish mumkin. Mijozlar haqida to'plangan ma'lumotlar asosida kompaniyalar o'z reklama kampaniyalarini yanada samarali va shaxsiylashtirilgan tarzda yuritishlari mumkin. Reklama maqsadli auditoriyaga yetkaziladi, bu esa reklama samaradorligini oshiradi.

Kengaytirilgan va real vaqt rejimida qaror qabul qilish: Big Data tahlili kompaniyalarga real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatini beradi. Bu, o'z navbatida, tezkor va samarali qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Masalan, kompaniyalar o'zlarining ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish yoki mijozlar ehtiyojlarini tezda qondirish uchun real vaqt ma'lumotlarini tahlil qilishlari mumkin.

Sog'liqni saqlash sohasidagi yutuqlar: Big Data tahlili sog'liqni saqlash sohasida ham inqilobiy o'zgarishlarga olib keladi. Tibbiy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali kasalliklarni aniqlash va oldini olish, shuningdek, shaxsiylashtirilgan davolash usullarini ishlab chiqish mumkin. Masalan, genetik ma'lumotlar asosida bemorlarga mos davolash rejalarini tayyorlash.

Foydalanuvchi tajribasini yaxshilash: Internet orqali xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalar foydalanuvchilar haqidagi katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, ularning harakatlarini o'rganishlari mumkin. Bu esa xizmatni yaxshilash va foydalanuvchi tajribasini oshirish imkonini beradi.

Transport va logistika: Big Data transport va logistika sohalarida ham katta imkoniyatlar yaratadi. Masalan, yo'l harakati ma'lumotlarini tahlil qilish orqali transport tizimini optimallashtirish, xavfsizlikni oshirish va yo'ldagi tirbandliklarni kamaytirish mumkin. Shuningdek, yuk tashish va yetkazib berish jarayonlarini yanada samarali qilish imkoniyatlari mavjud.

Big Data va ma'lumotlar tahlilining kelajagi juda istiqbolli. Yangi texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt (AI), mashinaviy o'qitish (ML), Internet of Things (IoT) va blokcheyn texnologiyalarining integratsiyasi Big Data imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Bu texnologiyalar yordamida real vaqt rejimida

ma'lumotlarni tahlil qilish, avtomatlashtirilgan qarorlar qabul qilish va shaxsiylashtirilgan xizmatlar yaratish imkoniyatlari yanada rivojlanadi.

Big Data tahlili va ma'lumotlarni saqlash jarayonida xavfsizlik va maxfiylik masalalari ham muhim ahamiyatga ega. Ma'lumotlar bazalariga kirish va ma'lumotlarni tahlil qilishda foydalanuvchi ma'lumotlarining himoyasi va maxfiyligi ta'minlanishi kerak. Big Data tizimlarida foydalanuvchi ma'lumotlarini shifrlash, xavfsizlik protokollarini qo'llash va maxfiylikni ta'minlash uchun ilg'or texnologiyalarni joriy etish zarur.

Big Data va ma'lumotlar tahlili texnologiyalari zamonaviy biznes va ijtimoiy tizimlarni qayta shakllantirishda muhim rol o'ynamoqda. Ular kompaniyalarga samaradorlikni oshirish, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va yangi imkoniyatlarni yaratishda yordam beradi. Shu bilan birga, xavfsizlik va maxfiylikni ta'minlash masalalari ham dolzarb bo'lib qoladi. Big Data texnologiyalarining kelajagi juda istiqbolli bo'lib, ular nafaqat biznesda, balki sog'liqni saqlash, ta'lim, transport va boshqa sohalarda ham inqilobiy o'zgarishlarni amalga oshiradi.

Big Data (Katta Ma'lumotlar) texnologiyalari va ma'lumotlar tahlili bugungi kunda nafaqat biznes va sanoat, balki har bir sohada katta o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Katta ma'lumotlar to'plamlarini tahlil qilish va ulardan foydalanish imkoniyatlari texnologik inqilobning ajralmas qismiga aylangan. Ma'lumotlar tahlili orqali kompaniyalar o'zlarining strategiyalarini yanada aniqroq va samarali yo'naltira olishadi. Shuningdek, Big Data texnologiyalari orqali jamiyatning turli sohalarida yangi innovatsiyalarni yaratish mumkin. Quyida Big Data va ma'lumotlar tahlilining ba'zi qo'llanilishi va innovatsion imkoniyatlari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Big Data texnologiyalari ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish uchun ishlatiladi. Bu texnologiyalar quyidagi turlarga bo'linadi.

Ma'lumotlarni saqlash: Big Data tizimlari katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va boshqarish imkoniyatini beradi. Ma'lumotlar saqlash texnologiyalari orasida **NoSQL** bazalari, **Hadoop** va **Spark** kabi texnologiyalar keng tarqalgan. Bu

tizimlar katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda saqlash va ularga tezkor kirish imkoniyatini taqdim etadi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Big Data tahlili uchun asosiy vositalar **Hadoop** va **Spark** bo'lib, ular ma'lumotlarni tezkor ravishda tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, **machine learning** va **deep learning** kabi ilg'or algoritmlar yordamida ma'lumotlar tahlil qilinadi. Bu texnologiyalar orqali ma'lumotlar orasidagi murakkab bog'lanishlar aniqlanadi.

Ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish: Ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish uchun turli xil vositalar mavjud. Masalan, **Tableau**, **Power BI**, va **QlikView** kabi vizualizatsiya platformalari yordamida katta hajmdagi ma'lumotlar oson tushuniladigan grafik va diagrammalarga aylantiriladi.

Real vaqt tahlili: Big Data texnologiyalari yordamida ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish mumkin. **Apache Kafka** va **Apache Flink** kabi texnologiyalar real vaqt tahlilini amalga oshirish uchun keng qo'llaniladi. Bu imkoniyat kompaniyalar uchun tezkor qarorlar qabul qilishni osonlashtiradi.

Sog'liqni saqlash sohasidagi yutuqlar: Big Data sog'liqni saqlash sohasida katta imkoniyatlar yaratadi. Tibbiy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali kasalliklarning oldini olish va davolash usullarini takomillashtirish mumkin. Misol uchun, genetik ma'lumotlarni tahlil qilish orqali individual bemorlarga mos davolash usullari ishlab chiqiladi. Shuningdek, katta hajmdagi tibbiy ma'lumotlar, masalan, kasallik tarixi, tahlillar va bemorlar haqidagi ma'lumotlar, tibbiyot mutaxassislari uchun samarali qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratadi.

Moliyaviy soha: Moliyaviy xizmatlar sohasida Big Data texnologiyalari, ayniqsa, kredit risklarini baholash, firibgarlikni aniqlash va investorlar uchun tavsiyalarni shakllantirishda qo'llaniladi. Banklar va moliyaviy tashkilotlar o'zlarining mijozlari haqida katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilib, xavflarni minimallashtirish va foydalanuvchilarga individual xizmatlar ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Transport va logistika: Big Data transport va logistika sohalarida ham katta imkoniyatlar yaratadi. Masalan, yo'l harakati va transport tizimlari haqidagi katta

hajmdagi ma'lumotlar tahlil qilinib, tirbandliklar va transport xavfsizligi muammolarini hal qilishda yordam beradi. Shuningdek, yuk tashish va yetkazib berish jarayonlarini optimallashtirish va samarali boshqarish uchun real vaqt ma'lumotlari tahlil qilinadi.

Ta'lim: Ta'lim sohasida Big Data texnologiyalari o'quvchilarning o'qish jarayonini yaxshilash va o'qituvchilarga samarali darslar o'tish uchun yordam beradi. O'quvchilarning muvaffaqiyatlari va ehtiyojlari haqida yig'ilgan ma'lumotlar asosida individual o'quv rejalarini yaratish mumkin. Bundan tashqari, o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilish orqali o'qitish usullarini takomillashtirish mumkin.

Energetika: Big Data texnologiyalari energetika sohasida ham muhim rol o'ynamoqda. Energiya iste'moli va ishlab chiqarish haqidagi katta hajmdagi ma'lumotlar tahlil qilinib, energiya ta'minoti va iste'molining samaradorligini oshirish mumkin. Shuningdek, ma'lumotlar tahlili orqali yangi energiya manbalarini izlash va ularni samarali boshqarish imkoniyatlari mavjud.

Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn xizmatlar: Big Data texnologiyalari ijtimoiy tarmoqlar va onlayn xizmatlar sohasida ham keng qo'llaniladi. Mijozlar haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilib, kompaniyalar shaxsiylashtirilgan xizmatlar va reklama kampaniyalarini yaratadilar. Shuningdek, foydalanuvchilarni tahlil qilish orqali yangi mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqiladi.

Big Data va ma'lumotlar tahlilining kelajagi juda istiqbolli. Texnologiyalar rivojlanib borar ekan, ular nafaqat biznes, balki sog'liqni saqlash, ta'lim, energetika, transport kabi sohalarda ham yangi imkoniyatlar yaratadi.

Yangi texnologiyalar, masalan, **sun'iy intellekt (AI)**, **mashinaviy o'qitish (ML)**, **Internet of Things (IoT)**, **blokcheyn** va **5G** kabi texnologiyalar Big Data imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Bu texnologiyalar yordamida ma'lumotlar tahlilini yanada samarali va tezroq amalga oshirish mumkin bo'ladi.

Big Data va ma'lumotlar tahlili texnologiyalari bugungi kunda nafaqat biznesni, balki butun jamiyatni o'zgartirmoqda. Ular yangi imkoniyatlar yaratish, samaradorlikni oshirish va innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishda yordam beradi. Shuningdek, Big Data texnologiyalarining xavfsizlik va maxfiylik

masalalariga e'tibor qaratish zarur, chunki katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va tahlil qilishda foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish muhimdir. Kelajakda Big Data texnologiyalari yanada rivojlanib, turli sohalarda inqilobiy o'zgarishlarga olib keladi.

Umumiy xulosa. Big Data va ma'lumotlar tahlili texnologiyalari zamonaviy dunyoda katta ahamiyat kasb etmoqda. Bu texnologiyalar nafaqat biznes va sanoat sohalarida, balki sog'liqni saqlash, ta'lim, transport, energetika, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa ko'plab sohalarda ham innovatsion imkoniyatlar yaratmoqda. Katta ma'lumotlarni tahlil qilish orqali kompaniyalar va tashkilotlar o'zlarining strategiyalarini yanada samarali va aniqroq shakllantirishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RUYXATI

1. Marr, B. (2015). Big Data in Practice. Wiley.
2. Katal, A., Wazid, M., & Goudar, R. H. (2013). Big Data: Issues, Challenges, and Applications. International Journal of Computer Applications, 68(3), 1-7.
3. Chen, M., Mao, S., & Liu, Y. (2014). Big Data: A Survey. Mobile Networks and Applications, 19(2), 171-209.
4. Laney, D. (2001). 3D Data Management: Controlling Data Volume, Velocity, and Variety. META Group Research.
5. Gandomi, A., & Haider, Z. (2015). Beyond the Hype: Big Data Concepts, Methods, and Analytics. International Journal of Information Management, 35(2), 137-144.
6. IBM. (2014). IBM Big Data and Analytics. IBM Corporation.
7. Zikopoulos, P., & Eaton, C. (2011). Understanding Big Data: Analytics for Enterprise Class Hadoop and Streaming Data. McGraw-Hill.

Foydalanilgan Internet saytlar

1. **IBM Big Data & Analytics** – <https://www.ibm.com/analytics/big-data-analytics>
2. **Microsoft Azure Big Data Solutions** – <https://azure.microsoft.com/en-us/solutions/big-data/>
3. **Cloudera** – <https://www.cloudera.com/>

4. **Google Cloud Big Data Solutions** – <https://cloud.google.com/solutions/big-data>
5. **Oracle Big Data** – <https://www.oracle.com/big-data/>
6. **Hadoop Apache** – <https://hadoop.apache.org/>